

VIOLENCIA CONTRA LA MUJER

Recomendaciones para un tratamiento informativo adecuado en los medios de comunicación.

VIOLENCIA CONTRA LA DONA

Recomendaciones para un tratamiento informativo adecuado en los medios de comunicación.

GENERALITAT
VALENCIANA

ÍNDEX

- 03 · Introducció
 - 06 · La informació sobre violència contra la dona: conseqüències i impacte social
 - 09 · Com es dona realment la notícia: punts forts i dèbils del treball informatiu
 - 12 · Recomanacions per a un tractament informatiu adequat de la violència contra la dona en els mitjans de comunicació
- ANNEXOS
- 15 · I. Declaració de València (CIMMCO 2008)
 - 20 · II. Persones i entitats que van fer possible la Declaració de València
 - 23 · III. Referències bibliogràfiques i documentals

INTRODUCCIÓ

En el transcurs del I Congrés Internacional sobre Dona i Mitjans de Comunicació (CIMMCO) “La violència contra la dona: informació o espectacle?”, celebrat a València a l'octubre de 2008 com a iniciativa de la Conselleria de Benestar Social, es va realitzar una reflexió profunda entre professionals dels mitjans de comunicació, del món universitari, de la classe política i agents socials sobre el tractament informatiu de les situacions relacionades amb els maltractaments que patixen les dones.

La participació d'especialistes i assistents va permetre establir un debat sobre la qüestió, que es va abordar des de diverses perspectives: Administració autonòmica, professionals del periodisme, del dret, de l'àmbit policial, psicologia, professorat i alumnat de periodisme de nombroses universitats espanyoles.

Les intervencions van aportar propostes que suposen elements de canvi en els continguts informatius relacionats amb la violència contra la dona, per la qual cosa CIMMCO 08 es considera un nou referent per al tractament d'estos continguts, sensibles i complexos, en els mitjans de comunicació.

Durant el congrés es va elaborar, de manera participativa i multidisciplinària, un document-guia d'ajuda per a millorar la informació i les imatges que els mitjans ofereixen sobre els casos de violència contra la dona, que s'arregla en les pàgines següents.

L'objectiu és únic: ajudar a aconseguir que els mitjans de comunicació tracten les informacions sobre violència contra les dones amb la correcció deguda, mostrant un clar rebuig i contribuint a pal·liar o resoldre el problema.

Recomanacions per a un tractament informatiu adequat en els mitjans de comunicació

LA INFORMACIÓ SOBRE VIOLÈNCIA CONTRA LA DONA: CONSEQÜÈNCIES I IMPACTE SOCIAL

El debat sobre la correlació entre les imatges que rebem i l'actitud cap a la violència no està encara aclarit científicament. Especialistes en psicologia, psiquiatria, neurobiologia i sociologia continuen debatent sobre el verdader impacte del que percebem a través dels mitjans de comunicació sobre les actituds que poden derivar-se en la vida quotidiana. El problema es torna complex quan es relacionen ambdós elements.

Xiquetes i xiquets, adolescents, imiten els personatges de les pel·lícules d'acció o els herois dels còmics, on la violència està sempre present, mostrant la lluita del bé contra el mal. Però la majoria dels que han viscut eixa cultura infantil no desenrotllen actituds violentes en la seua maduresa. No pot, per tant concloure's que les imatges de violència influïsqen automàticament sobre el nostre cervell si este no té condicions ja predisposades per a estes.

No obstant això, no cal menystindre la influència en el comportament de les imatges dels mitjans de comunicació i d'entreteniment. Els mitjans es dirigixen al públic amb la paraula i la imatge. La paraula (premsa, ràdio) permet la reflexió i facilita una crida al sentit crític. La imatge (televisió, cine, videojocs, Internet) és més intuïtiva i el seu impacte és sobretot emocional, la qual cosa minva la capacitat d'anàlisi.

Un adjectiu, la grandària del titular, l'orde d'un sumari, la situació d'una columna dins de la pàgina, la imatge d'una víctima... poden tindre una influència sobre el públic major del que pensem. Incloure en la informació comentaris que puguen, fins i tot indirectament, culpar les dones

maltractades de la seua situació, les col·loca en una situació de gran vulnerabilitat, ja que no s'atreviran a denunciar l'agressor per por d'acabar sent elles, i no ell, les considerades culpables.

Entre els **efectes conductuals** cal destacar l'efecte de modelatge o aprenentatge per observació, perquè les persones aprenen conductes per observació de models. Els psiquiatres reiteren que informar, amb més o menys detalls, sobre casos de violència contra la dona pot animar a potencials maltractadors a repetir estes actuacions.

En alguns casos, es dóna una acumulació d'homicidis en els dies següents a un, la qual cosa manifesta la importància de la comunicació que es fa a través dels mitjans.

Junt amb això, cal destacar **l'important paper dels mitjans de comunicació com a generadors de consciència social** i, per tant, de condemna i rebuig de pràctiques violentes. La informació d'estos actes delictius és més beneficiosa que els suposats perjudicis, perquè els mitjans han ajudat a fer visible una situació dolorosa que suportaven en soledat les dones.

Si els mitjans només es limiten a informar que una altra víctima més ha sigut assassinada per la seua parella, al final l'espectador queda indiferent i el considera un factor de cronicitat, com ocorre amb els accidents de trànsit.

COM ES DÓNA REALMENT LA NOTÍCIA: PUNTS FORTS I DÈBILS DEL TREBALL INFORMATIU

La manera en què es presenten les notícies de casos de violència contra la dona suggerix la necessitat d'una reflexió en profunditat:

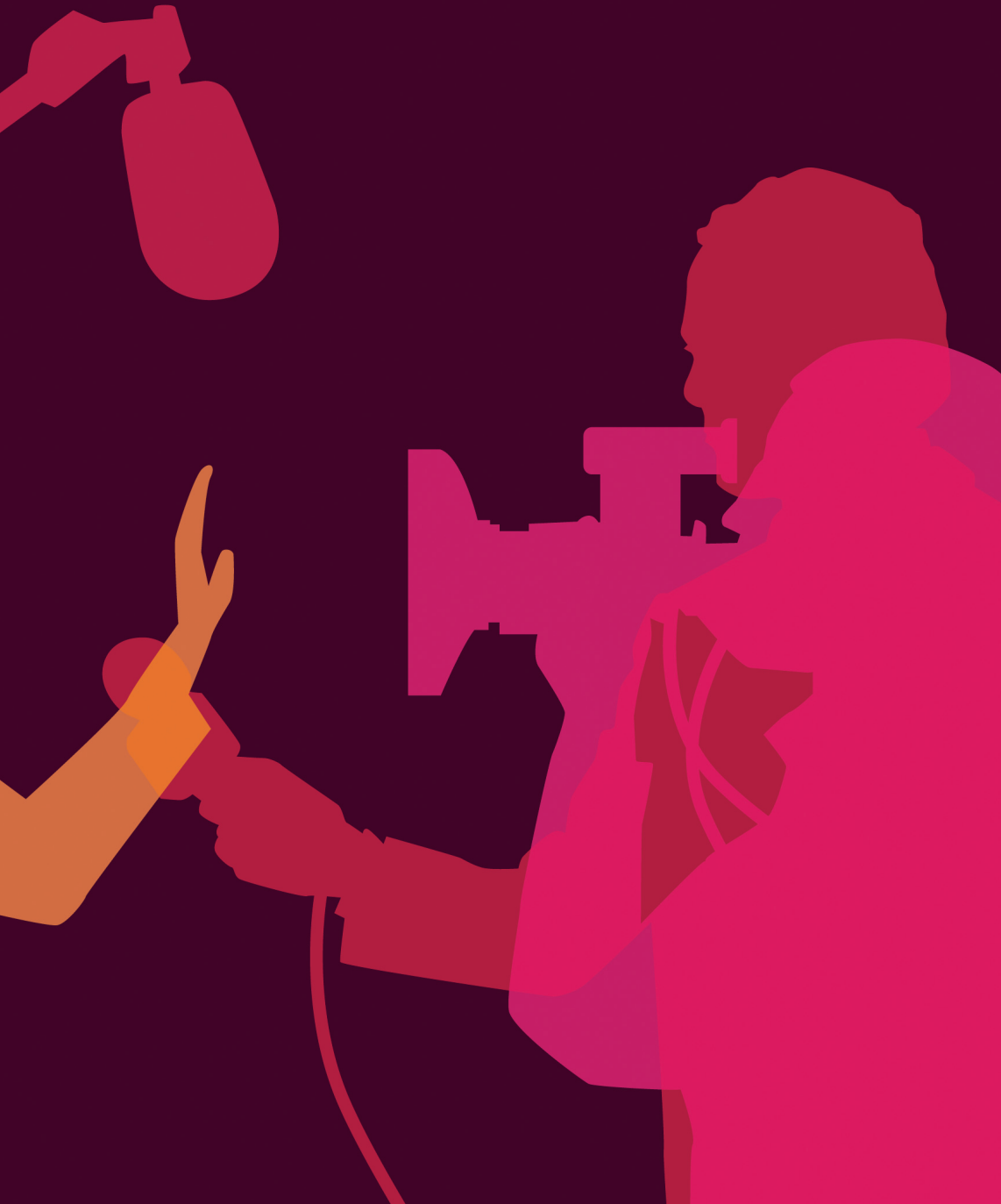
- Ben sovint estes notícies s'inclouen en l'àrea de successos, que sol contindre notes sensacionalistes i inclús morboses.
- En molts casos es cobrix la informació amb escassos mitjans, de forma molt precària.
- El tractament informatiu se centra en testimonis de persones no expertes, com veïnat, persones conegudes, familiars afectats, o personal sanitari que va atendre la víctima.
- Es prescindix d'altres visions que poden enriquir la notícia, com l'aportació de professionals de l'àmbit de la medicina que expliquen les seqüeles de la víctima o la dels seus fills i filles, l'assistència social, psicològica, judicial, d'associacions de dones maltractades, etc.
- Les imatges que s'oferixen se centren generalment en l'entorn del domicili de la víctima, amb la qual cosa es facilita la seua identificació.
- Són freqüents les reconstruccions dels fets per a explicar-los millor. L'elaboració més detinguda i l'abundància de detalls no tenen per què ser qüestió de morbo, encara que és molt fàcil traspasar eixa línia.

Els mitjans presenten davant del públic una realitat seleccionada, valorada i interpretada. En desorbitar la notícia o ometre dades significatives, es pot estar suggerint conductes d'imitació en un públic poc crític, irreflexiu o amb escassa capacitat d'anàlisi.

Cal trencar eixa tendència a l'info-espectacle.

La premsa seriosa ha d'oferir una informació de qualitat, respectuosa i que realment complisca amb la funció social del periodisme.

RECOMANACIONS PER A UN TRACTAMENT INFORMATIU ADEQUAT DE LA VIOLÈNCIA CONTRA LA DONA EN ELS MITJANS DE COMUNICACIÓ

- 1r S'ha de fugir del sensacionalisme, el morbo i la frivolitat.
- 2n Evitar les descripcions excessivament detallades, les imatges escabroses i les figures que no aporten dades rellevants a la informació i que produeixen més dolor a les víctimes i a les seues persones acostades.
- 3r Respectar el dret de les persones individuals o jurídiques a no facilitar informació ni respondre a preguntes.
- 4t Abstindre's d'insistir i acaçar les dones afectades per la violència o els seus familiars, evitant l'aclapament de micròfons, càmeres, llums o preguntes en contra de la seua voluntat.
- 5t És precís contextualitzar al màxim la informació i tractar d'evitar que es perceba el fet com si es tractara exclusivament d'un espectacle; s'ha d'informar els mitjans que les administracions posen a l'abast de les possibles afectades, i procurar sempre prendre una posició d'implicació positiva en l'eradicació del problema.
- 6t S'ha de fer sempre ús de les fonts, incloent-hi una major proporció de fonts expertes que de fonts ocasionals o espontànies.
- 7m Sempre cal mantindre l'anonimat de la víctima.
- 8u Al marge de la repugnància moral que produïska escriure sobre ells, els agressors només ho són presumptament fins que no hi ha sentència ferma, i desemmascarar-los suposa jutjar-los i condemnar-los per endavant. Els professionals dels mitjans no són jutges.

- 9é No utilitzar mai la informació com a mera excusa per a aconseguir audiència, sense atendre a la dignitat de les persones, o detenir-nos en descripcions que només satisfan les baixes passions o suggerixen pautes d'actuació per a possibles futurs delinqüents.
- 10 Cuidar de forma precisa i correcta la terminologia emprada en les informacions. Per a això, l'especialització temàtica hauria de produir els corresponents llibres d'estil, o incorporar als dels diferents mitjans alguns punts referits a estos continguts.
- 11 Incloure la informació sobre la violència en la secció adequada o el bloc previst, i evitar el recurs d'utilitzar-la com a instrument de contraprogramació, o per a mantenir l'interés, a base de trossejar-la.
- 12 En els recursos audiovisuals cal cuidar especialment la presentació d'estes informacions: la il·luminació, la suavitat en el mode d'assegurar l'anonimat, la supressió de plans agressius, etc.
- 13 Presentar sempre models adequats, prenent una clara posició d'influència social positiva.
- 14 No limitar-se a les informacions de violència física: és necessari investigar també la violència psíquica, allò que no es veu, que no té un tractament audiovisual senzill, però que respon a les mateixes raons que la violència física, en la qual sol desembocar.
- 15 En les informacions sobre violència contra la dona, és necessari considerar l'acció de tota la ciutadania, de manera que qualsevol persona lectora o espectadora pugui considerar-se protagonista si arriba el cas.
- 16 El tractament especialitzat d'estos temes ha de suposar sempre una funció pedagògica que il·lustre suficientment l'audiència sobre la bondat o la maldat de determinades actuacions.

ANNEXOS

Recomanacions per a un tractament informatiu adequat en els mitjans de comunicació

01 °

DECLARACIÓ DE VALÈNCIA (CIMMCO 2008)

Segons allò que s'ha tractat en CIMMCO 08, la solució dels problemes detectats en la informació actual sobre la violència contra la dona no és senzilla ni s'albira pròxima, però s'ha posat de manifest una premissa importantíssima: és possible abordar esta qüestió des de perspectives més rigoroses, i es pot, a la llarga, arribar a canviar els mals hàbits.

Per a aconseguir el canvi, és necessari considerar els diferents papers que han de jugar tots els estaments implicats i aplicar-se cada un al seu, sense intentar que siguin els altres els que solucionen el problema. Les administracions públiques, els mitjans de comunicació, els diferents agents socials i els diversos professionals han d'estar sensibilitzats i conscienciats seriosament, i han d'assumir la seua pròpia responsabilitat i ajudar els altres a que puguen assumir la seua.

El Congrés ha propiciat que siguin periodistes i especialistes de la Universitat els que proposen millores per al tractament de la informació sobre la violència contra la dona, sense pretendre imposar o suggerir pautes de comportament allunyades de la realitat dels mitjans. S'ha donat un gran pas; l'important ara és no detindre's ni continuar caminant en direcció equivocada.

DECLARACIÓ DE VALÈNCIA

A València, reunits en un congrés internacional periodistes i investigadors de la comunicació amb agents socials i representants de les administracions, es formula la següent declaració institucional, que resumix el contingut de l'informe elaborat després d'un ampli debat sobre el tractament informatiu de la violència contra les dones.

- 1r Els mitjans de comunicació poden donar un pas important perquè el tractament informatiu de la violència contra les dones contribuïska al canvi radical a què aspira la societat, mitjançant el compliment dels codis de bones pràctiques reconeguts per la professió. No obstant això, els mitjans no han de ser considerats els principals responsables del problema, ni els encarregats de trobar-ne la solució.
- 2n Este tractament exigix una profunda preparació de la professió periodística, que incidisca de forma rigorosa en la funció informativa dels mitjans, sense oblidar la funció pedagògica i de referència, per a la qual cosa hauran de rebre una formació específica, d'acord amb els criteris de l'especialització i l'ètica periodístiques. En este sentit apel·lem a les facultats de Ciències de la Informació o de la Comunicació perquè introduïsqnen estes matèries com a obligatòries en els plans d'estudi.
- 3r És necessari que els continguts actuals prescindisquen dels elements orientats al mer espectacle o a la simple curiositat, per estar elaborats amb bases frívoles, morboses o sensibleres, amb l'únic fi de captar l'atenció del públic. S'abusa dels testimonis, del treball inexpert, a vegades sense supervisió, d'expressions poc afortunades i d'una edició basada, de vegades, només en pautes de busca d'audiència i sense criteri.

- 4t El periodista especialitzat o la periodista especialitzada que tracta estes matèries ha d'assumir el seu compromís amb la veritat, amb el bé, amb la dignitat de les persones i amb el rebuig de la violència contra les dones, i ha d'elaborar-les sense gestos equívocs de neutralitat, per mitjà de l'assumpció no sols del seu paper transmissor, sinó també de la seua labor divulgativa; ha de contextualitzar, documentar, recórrer a fonts expertes, i elaborar un missatge periodístic que atenga els interessos i les necessitats de la societat en el seu conjunt, i que oferisca informació útil dels recursos ja disponibles que han de fer possible una cultura de la prevenció autèntica. Per a això ha d'utilitzar tots els recursos que li oferix la seua professió, preservar l'anonimat de la víctima, respectar la voluntat dels que declaren i presentar models adequats per a aconseguir una influència social positiva, sense necessitat d'erigir-se'n jutge o jutgessa. D'altra banda, és necessari fugir dels estereotips (l'alcohol, les drogues, la malaltia, el crim passional, i altres) en exposar les raons de la violència contra les dones. La raó per la qual alguns hòmens violents maltracten les seues companyes és la creença errònia que són superiors a elles.

- 5t Per a fer viable esta especialització, s'hauria d'afavorir la creació d'una secció o un bloc informatiu habitual que tractara en els mitjans de comunicació estes temàtiques davall l'epígraf més genèric de, per exemple, Assumptes Socials, i s'haurien d'atendre com a prioritaris els aspectes formatius, aprofitant l'especialització dels i les periodistes que treballen en àrees afins. D'esta manera es facilitaria l'edició d'este tipus d'informacions en la seua ubicació adequada, sense haver de recórrer a la secció de successos o a la genèrica de societat.
- 6t Per la seua banda, les persones expertes, els agents socials implicats i les administracions competents han d'assumir la seua responsabilitat com a fonts informatives i han de professionalitzar la funció de comunicació, a més de facilitar l'accés a la informació i aplicar polítiques de transparència per a assumir la pròpia responsabilitat social, de la mateixa manera que han de fer-ho les empreses informatives.

7m Per a aconseguir un canvi qualitatiu que pugui identificar-se amb una millora real en el tractament en els mitjans de la violència contra la dona, és absolutament necessària una participació activa i coordinada de totes les instàncies implicades i que cada una assumisca el seu paper i facilite el dels altres, a la vegada que optimitzen els recursos i ofereixen vies de suport a la formació, la investigació i l'autoregulació, orientades a millorar el tractament informatiu d'esta matèria. Així podran arribar totes al seu objectiu, que no és un altre que el de contribuir a l'eradicació definitiva d'esta xacra social.

1r Congrés Internacional Dona i Mitjans de Comunicació
CIMMCO 2008 'Violència contra la dona: informació o espectacle?

Conselleria de Benestar Social

Fundació Tolerància Zero

Fundació COSO

València, 27 i 28 d'octubre de 2008

II.

PERSONES I ENTITATS QUE VAN FER POSSIBLE LA DECLARACIÓ DE VALÈNCIA

És necessari reconèixer el treball de totes les persones i entitats que van fer possible CIMMCO 2008 i amb això este document.

A les persones que van aportar el seu coneixement a través del Comité Científic: Javier Fernández del Moral, catedràtic d'Informació Especialitzada, Univ. Complutense de Madrid; Fernando González Urbaneja, president de l'Associació de Premsa de Madrid; David Calatayud Chover, secretari autonòmic de Família i Coordinació Social, Conselleria de Benestar Social; María Carlshamre, periodista, membre de la Comissió de Drets de la Dona i Igualtat de Gènere del Parlament Europeu; Francisco Monterde Ferrer, magistrat de la Sala II del Tribunal Suprem; Nuria Romeral Castillo, secretària autonòmica de Comunicació de Presidència de la Generalitat; Cristina Albamonte Collados, directora general de Relacions Informatives de Presidència de la Generalitat; Celia Ortega Ruiz, directora general de la Dona i per la Igualtat de la Conselleria de Benestar Social; Antonio Gastaldi Mateo, director gral. de Justícia i Menor de la Conselleria de Justícia i Administracions Públiques; Pedro García Gimeno, director general de Radiotelevisió Valenciana i president de la FORTA; Encarnación Fernández Ruiz-Gálvez, professora titular de Filosofia del Dret de la Universitat de València; Marie-France Hirigoyen, psiquiatra, Institut de Victimologie Université René Descartes (Paris V); Marosa Montañés Duato, periodista, presidenta d'Associació de Dones Periodistes del Mediterrani, directora de l'Observatori de Televisió Responsable VERMAS; Javier Paniagua Fuentes, sociòleg, director del Centre Alzira Valencia Francisco Tomás y Valiente de la UNED; José Sanmartín Esplugues, director del Centre Reina Sofia per a l'Estudi de la Violència.

I especialment als que van contribuir directament a l'elaboració de la Declaració de València, que ha sigut la base d'este document, en intervindre com a ponents en CIMMCO:

Borja Barbosa, vicesecretari del Consell d'Administració d'Europol (La Haia); Vicente Magro, president de l'Audiència Provincial d'Alacant, membre de l'Observatori de Violència de Gènere del Consell General del Poder Judicial; Antonio Gastaldi, director general de Justícia i Menor de la Generalitat; Paola Binetti, psiquiatra i professora del Campus Biomèdic de Roma, diputada de la República d'Itàlia; Paloma Durán, exconsellera d'Assumptes Socials en la Representació d'Espanya davant de les Nacions Unides, professora de la Universitat Complutense de Madrid; Teresa Gisbert, fiscal en cap provincial de València; Yolanda Vaccaro, corresponsal a Madrid d'“El Comerç” (Perú); Henrique Cymerman, corresponsal per a Orient Mitjà d'Antena 3 TV i La Vanguardia; Carmen Chaparro, presentadora d'informatius de Tele 5; Merche Planells, delegada de RTVV a Madrid; Salvador Enguix, professor de Periodisme Polític de la Universitat de València, delegat de La Vanguardia a la Comunitat Valenciana; Charo Izquierdo, directora de Yo Dona; Pedro Ortiz, director de Las Provincias; Enric Sumoy, director de l'Àrea de Cultura d'Antena 3 TV; José Sanmartín, director del Centre Reina Sofía per a l'Estudi de la Violència, catedràtic de Filosofia de la Ciència, Universitat de València; Isaac Blasco, delegat d'ABC a la Comunitat Valenciana; Susana Gisbert, fiscal especialista Secció de Violència sobre la Dona i fiscal portaveu de la Fiscalia Provincial de València; Rosa M. Cunha Veloso, corresponsal de la RTP (Radiotelevisao Portuguesa); Regina Laguna, redactora de Tribunals de Levante-EMV; Ignacio Sánchez-Cámara, catedràtic de Filosofia del Dret, Universitat de A Corunya, i columnista; Pilar López-Díez, doctora en Ciències de la Informació, experta en Comunicació i Gènere en l'Institut Oficial de Ràdio i Televisió; Javier Peris, periodista, director de Qué Valencia; Amèlia Alas, directora del programa Madrid Directo de Tele Madrid; Ricardo Coarasa, cap de la Secció de Tribunals de La Razón; Bernardo Guzmán, director d'informatius de Cadena SER València; José Luis Pérez, director d'informatius de COPE València i director d'El Faro de Popular TV; José J. Sánchez, professor de Comunicació Pública, Universitat de Navarra; Socorro Zaragoza, fiscal delegada de Víctimes de la Fiscalia de València; Salvador Alsius, degà de CC.II. de la Universitat Pompeu Fabra; Javier Alfonso, periodista, exdirector adjunt de 20 Minutos; Hugo Aznar, professor d'Ètica de la Informació, Universitat CEU Cardenal Herrera; Amparo Bou, presidenta de la Unió de Periodistes Valencians; Javier Fernández Arribas, director d'informatius de Punt Ràdio; Lourdes Reyna, directora de Relacions Externes de Tele 7; Rosa Villacastín, periodista i escriptora.

Entitats organitzadores: Generalitat Valenciana, Conselleria de Benestar Social, Fundació de la Comunitat Valenciana enfront de la discriminació i als maltractaments “Tolerància Zero” i Fundació COSO.

Entitats patrocinadores: Diputació de València, Diputació de Castelló, Ajuntament de València, Universitat Cardenal Herrera-CEU.
Entitats col·laboradores: Bancaixa, El Corte Inglés, FGV, Universitat de València, Universitat Miguel Hernández d'Elx, Grupo Forja.

Mitjans comunicació col·laboradors: Canal 9, Punt 2, Ràdio Nou, Onda Cero, COPE València, Ràdio 93.1 València, Punt Ràdio, SER, RNE, Levante-EMV, Las Provincias, El País, ABC, El Mundo, Yo Dona, La Razón, ADN, Qué Metro, Escavía, El Punt, El Rotativo, Ciudad de Alcoy, Antena 3, Telecinco, Las Provincias TV, Popular TV Mediterráneo, LD TV Comunidad Valenciana, Tele 7, EFE, Europa Press, Panorama Actual.

Associacions professionals col·laboradores: Unió de Periodistes Valencians, Associació de Dones Periodistes del Mediterrani, Associació de la Premsa d'Alacant, Associació de la Premsa de Madrid, FAPE (Federació d'Associacions de la Premsa d'Espanya).

III.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

I DOCUMENTALS

- Congrés nacional “Televisió i polítiques d'igualtat”, de l'Institut de RTVE i l'Institut de la Dona, octubre 2006.
- Pla de mesures del Govern valencià per a combatre la violència que s'exercix contra les dones, de la Conselleria de Benestar Social de la Generalitat Valenciana, 2005-2008.
- Document “Com informar sobre infància i violència”, del Centre Reina Sofia (2007).
- “Notícies amb llaç blanc”, manual per a periodistes sobre la violència domèstica, de la Unió de Periodistes Valencians (2002)

